

Розглянуто здоров'язберігаючі технології в освітньому середовищі початкових класів, на конкретних прикладах доведена дієвість навчального середовища початкових класів у впровадженні здоров'язберігаючих технологій.

Рассмотрены здоровьесберегающие технологии в образовательной среде начальных классов, на конкретных примерах доказана действенность учебной среды начальных классов во внедрении здоровьесберегающих технологий.

Article tells about health-saving technologies in educational environment of primary classroom, on the sound examples the effectiveness of educational environment of primary classroom for implementation of health-saving technologies.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

С. Г. Дудко

Актуальність проблеми збереження здоров'я школярів постійно зростає, оскільки стан здоров'я дітей шкільного віку з кожним роком стає слабшим. Так, уже при завершенні початкової школи здоров'я учнів погіршується більше, ніж на десять відсотків. Найчастіше у дітей виникають проблеми з опорно-руховим апаратом, з'являються захворювання серцево-судинної системи, псується зір. Причинами цього є недостатні знання про здоров'я людини, відсутність наступності, системності, послідовності у впровадженні здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховний процес. Закономірно виникає потреба створення такого здоров'язберігаючого навчального середовища, яке б покращило стан здоров'я учнів.

Аналіз праць із проблеми створення такого навчального середовища, яке не тільки забезпечить високі знання, відповідні уміння і навички, а й збереже та зміцнить здоров'я учнів, розкриває різні підходи щодо створення моделі освітнього середовища, де значне місце повинні займати здоров'язберігаючі технології. Бачення такого середовища в системі вітчизняної освіти розкривають П. І. Матвієнко, В. О. Моляко, В. В. Морозова, С. Г. Крамаренко, О. Г. Єльченко, А. Х. Ляшенко, В. Р. Ільченко. Науковці загострюють увагу на проблемі зміцнення здоров'я школярів, вказують на окремі кроки у вирішенні цієї проблеми, але створенню навчального середовища, яке б зміцнювало учнівське здоров'я не надається належної уваги. Питання створення такого оздоровчого середовища, яке б включало у свій зміст турботу про здоров'я учнів як цілісну безперервну систему, зменшивши статичне навантаження на школяра, досліджено недостатньо. Таким чином, постає необхідність визначення

способів формування здоров'язберігаючого навчального середовища у навчально-виховному процесі початкової школи, що обумовлено потребами шкільної практики.

Мета статті полягає в дослідженні здоров'язберігаючих технологій в освітньому середовищі початкової школи.

Розглядаючи питання створення навчального середовища в загальноосвітньому навчальному закладі, слід визначити невід'ємні його складові. Навчальне середовище, крім методів та форм навчання, контролю і перевірки результатів навчально-виховного процесу, застосування засобів навчання обов'язково повинне включати стандарт освіти, природу, оточуючий реальний світ, техніку, кабінети, майстерні, знакові моделі, до яких слід віднести навчальну літературу, комп'ютерні моделі, суспільне середовище, модель педагогічного процесу, позашкільну роботу, роботу з батьками.

При оцінці ефективності дидактичного процесу перше, що має оцінюватися – це здоров'я учнів. Саме стан здоров'я школярів відіграє роль мінімізуючого обмежувального фактора в ефективності дидактичного процесу. Від стану здоров'я залежать відвідування школи, працездатність, уважність, посидючість, мислення, емоційний стан та інші характеристики учня, що суттєво впливають на мотивацію навчання [1].

Головна особливість здоров'язберігаючих технологій в педагогіці – пріоритет здоров'я, тобто кваліфікована, професійна турбота про здоров'я як обов'язкова умова освітнього процесу. Це визначає створення у школі здоров'язберігаючого освітнього простору, в якому педагоги та батьки узгоджено вирішують завдання, пов'язані зі збереженням здоров'я, й бе-

руть на себе відповідальність за результати. Ще В. О. Сухомлинський у своїх працях зазначав: "Турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Від життєдіяльності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра у власні сили..."[6].

Учителям шкіл при використанні новітніх технологій та методик, які зберігають та зміцнюють здоров'я, важко вкласитися в час уроку. Фізкульт-хвилинки, ігрові вправи, різноманітні методи та прийоми з одного боку позитивно впливають на стан здоров'я учнів, а з іншого – не залишають час для навчального матеріалу. Тому, створюючи здоров'язберігаюче навчальне середовище, слід паралельно розглянути аспект ущільнення навчального матеріалу в навчально-виховному процесі.

Аналізуючи статистичні дані щодо захворюваності учнів протягом навчального року, бачимо, що найчастіше вони мають застудні та вірусні захворювання. Отже, у навчальний процес потрібно впроваджувати види діяльності, які б запобігали вище зазначеним хворобам. Один із таких заходів – перебування на свіжому повітрі. Саме насичення киснем сприяє повноцінній роботі всього організму та його оздоровленню. Провітрювання на перервах класних кімнат недостатньо покращує склад повітря навчального середовища, через це необхідно впроваджувати уроки серед природи. Проте можливість провести урок серед природи існує не завжди. Тому нами в Полтавській загальноосвітній школі № 24 створена модель живої природи. В одному із шкільних куточків, який є найменш людним, було обладнано "зелений клас". Для сидіння використано розрізані колоди, територію обсаджено високорослими квітами (морозець, піони тощо), кущами, деревами. Облаштований природними матеріалами "зелений клас" по-справжньому приваблює учнів, підвищує мотивацію до навчання.

Мета уроків серед природи, в "зеленому класі" – формування системи наукових знань, поглядів, переконань, які закладають основи відповідального ставлення до навколишнього світу, формування здорового способу життя, вміння спілкуватися з природою, раціонально відпочивати. Зміст навчально-виховної роботи на таких уроках полягає в розкритті перед дітьми багатогранності зв'язків живої та неживої природи, її значення в оздоровленні людського організму.

Це можуть бути уроки образотворчого мистецтва, праці, музики, української мови та літератури, іноземної мови, з курсу "Я і Україна" і т. д. Школярі з великим задоволенням на свіжому повітрі

розповідають вірші, співають пісні, малюють чудові пейзажі, поповнюють словниковий запас рідної та іноземних мов. На уроках трудового навчання учні можуть ознайомлюватися з практичним значенням природних матеріалів у житті людини, вчитися дбайливо їх використовувати. Уроки фізичної культури сприяють загартовуванню, зміцненню здоров'я дітей, розвитку знань про свій організм, про основні способи збереження здоров'я за допомогою природних чинників, формуванню у дітей гігієнічних вмінь та навичок. Уроки серед природи передбачені програмою інтегрованого курсу "Довкілля". Педагогічна діагностика, проведена в різних школах міста, зокрема і в Полтавській загальноосвітній школі № 24, серед учнів початкових класів, свідчить про те, що вивчення цього курсу позитивно впливає на здоров'я учнів. Це зумовлене тим, що передбачена навчальним курсом систематична взаємодія дітей із природою сприяє зміцненню їх здоров'я [2]. Щоденники спостережень за собою і довкіллям привчають учнів, починаючи з 2 класу, слідкувати за своїм здоров'ям, емоційним станом, зміцнювати здоров'я. Освітній курс "Довкілля" легко інтегрується з іншими навчальними предметами. Так, проведення інтегрованих бінарних уроків серед природи з довкілля та іноземної мови також підсилює мотивацію для отримання знань, умінь, навичок та позитивно впливає на стан здоров'я учнів.

З метою всебічного розвитку здорової особистості, для збереження та зміцнення здоров'я при проведенні уроків серед природи, у "зеленому класі" необхідно надавати належну увагу використанню пісенної творчості на уроках. Спів розвиває легені, збільшує надходження кисню до організму. З метою одночасного залучення усіх учнів до діяльності на уроці використовуємо хорівий спів. Він поліпшує стан фізичного і психічного здоров'я (попереджає перевтому і стрес); покращує успішність (дає можливість комфортно отримати знання про навколишній світ, а також активізує діяльність мозку, перш за все центрів уваги, мислення, мовлення, довгострокової, емоційної пам'яті); орієнтує на здоровий спосіб життя; розвиває духовний світ і творчі здібності; формує цілісне сприйняття світу.

Великий потенціал знань про вплив природи на стан здоров'я учнів, значення природи у зміцненні здоров'я людини, закладений у позакласній роботі, зокрема в уроках позакласного читання. Питання любові до природи, екологічне виховання, вплив довкілля на людину розкриваються в творчості багатьох дитячих письменників, зокрема Н. Забіли, В. Тарасен-

ка, О. Іваненко. Твори дитячих письменників навчають учнів, як необхідно стежити за природою та власним здоров'ям, як користуватися лікувальними травами, берегти природу.

Розглядаючи одну зі складових навчального середовища – позакласну роботу з учнями, – пропонуємо звернути увагу на участь школярів у дитячих громадських організаціях. Залучення дітей до позакласної та позашкільної роботи дає можливість педагогам вплинути на формування здорового способу життя школярів не лише під час навчального процесу, а і після його завершення. Учні початкових класів ЗНЗ № 24 м. Полтави – активні учасники громадської організації "Барвінкова країна". Для подорожі цією казковою країною необхідно створити художньо-образне панно на одній зі стін класної кімнати. Зобразивши стежину для подорожі, працюємо на зупинках "Моя мала Батьківщина", "До кришталевих криниць", "Ростемо здоровими, сильними, міцними", "Подорож у світ прекрасного". При проведенні такої роботи учням дається розуміння, як треба берегти природу, навколишній світ, наше довкілля. Таким чином, діти непомітно вивчають екологічну абетку. Ідучи екологічними стежинами, учні молодших класів з кожним кроком дедалі більше розуміють вплив екологічної складової на здоров'я людини.

Висновки. Організувати освітній процес з урахуванням турботи про здоров'я учня означає виховати у школяра інтерес до пізнання самого себе і законів Всесвіту, зберігаючи при цьому своє здоров'я, тобто сформувавши певний світогляд. При цьому освітнє середовище відіграє важливу роль у збереженні здоров'я учнів, формуванні навичок здорового способу життя.

Для створення здоров'язберігаючого освітнього середовища у навчальному процесі початкової школи потрібно:

- ♦ проводити уроки серед природи та у "зеленому класі";
- ♦ проводити уроки позакласного читання, залучати дітей до участі в позакласній та позашкільній роботі з метою безперервності процесу формування здорового способу життя школярів, у тому числі через співпрацю з громадськими дитячими організаціями;
- ♦ використовувати на уроках пісенну творчість.

Інтеграція різних здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховний процес сприяє створенню здоров'язберігаючого навчального середовища, формує в учнів початкової школи інтерес як до навчання, так і до знань про власне здоров'я та шляхи його збереження. Звичайно, ми

далеко не вичерпали увесь перелік здоров'язберігаючих технологій, проте розглянуті конкретні приклади дають змогу говорити про дієвість створеного навчального середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матвієнко П. І. Комплексна оцінка дидактичного процесу / П. І. Матвієнко. – Полтава : Довкілля-К, 2005. – 216 с.
2. Ляшенко А. Х. Вплив освітньої програми "Довкілля" на оздоровлення школярів / А. Х. Ляшенко // *Нива знань*. – 2002. – № 2. – С. 69–75.
3. Матейова З. Музикотерапія при заїканні / З. Матейова, С. Мазура. – К. : Вища школа, 1984. – С. 303.
4. Базарний В. Ф. Деструктивні впливи сучасної школи на духовну сферу общества / В. Ф. Базарний // *Шкільні технології*. – 2004. – № 2.
5. Кнейп С. Моє водолечение / С. Кнейп. – К. : Лан, 1990. – С. 31–40.
6. Сухомлинський В. О. Здоров'я, здоров'я і ще раз здоров'я / В. О. Сухомлинський // *Вибрані твори : У 5 т.* – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 3 – С. 103–111.

Стаття надійшла в редакцію 5.11.2010 ■